

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

จากแนวการศึกษาในระยะแรกราว ค.ศ. 1940 เป็นต้นมา ได้ศึกษาถึงกระบวนการสื่อสารมวลชนโดยมองจากผู้ส่ง ไปยังผู้รับ และได้ให้ความสำคัญต่อผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นกับผู้รับสาร (Media Effect and Impact) คือ การพยายามศึกษาเพื่อตอบคำถามที่ว่า "สื่อจะทำอะไรกับผู้รับฟัง" (What do media do to people) เคทซ์ (Katz, 1959) เป็นอีกผู้หนึ่งที่ได้เสนอการศึกษา เพื่อหาคำตอบใหม่ถึงผลที่เกิดขึ้นกับผู้รับสารสื่อมวลชนว่า "ผู้รับนั้นได้ทำอะไรกับสื่อบ้าง" (What do people do with the media) โดยมีแนวคิดของ แคลปเปอร์ (Klapper, 1960) สนับสนุนถึงอิทธิพลอันจำกัดของสื่อมวลชนใน The Effects of Mass Communication ว่า ผู้รับสารมีลักษณะกระตือรือร้น (Active) และมีกระบวนการเลือกสรร (Selective Process) ในการเลือกรับรู้เปิดรับและจดจำ

"ในช่วงต้น 1980 นักวิจัยเริ่มมองการสื่อสารในลักษณะที่ผู้รับสาร มีความสามารถในการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ที่เขารับรู้ได้เอง หรือผู้รับสารเองสามารถนำเอาข้อมูลที่เขาได้รับมาสร้างความหมายแก่ตน (Making Sense)" (ศิริชัย ศิริกายะ, 2531) นั่นคือกลยุทธ์ในการวิจัยเกี่ยวกับผู้ชม ได้เปลี่ยนจากแนวคิดเดิมที่ว่า เนื้อหาสาระมีผลโดยตรง ราวกับว่าสาระนั้นเป็นเหมือนสิ่งของ (Information as thing) โดยไม่มีกระบวนการรู้ การคิดแทรกขึ้นระหว่าง เนื้อหาสาระและการใช้นั้น ได้เปลี่ยนมาเป็นแนวทางเลือกของความคิดใหม่ที่ว่า "สาระนั้นถูกมองว่าเป็นเหมือนผลผลิตของการสังเกตของมนุษย์ ที่มีการสร้าง (Information as construct) สาระนั้นไม่ใช่สิ่งของที่สามารถโยกย้ายเหมือนวัตถุ แต่เป็นการสร้างของมนุษย์และไม่สามารถแยกออกจากกันได้ นั่นคือ สาระนั้นมีคุณค่าเพราะผู้รับสารสามารถแปลความ เข้าใจ และดัดแปลงให้เข้ากับเวลา สถานที่และมุมมองของตนเองได้" (Rice and Paisley, 1985) แนวคิดใหม่นี้ดังกล่าว หากนำมาพิจารณากับผู้รับสารในสังคมปัจจุบันที่คาดว่าจะ

เป็นยุคสังคมนิยมในอนาคตนั้น จึงเป็นเรื่องน่าศึกษาว่าผู้รับสารนั้นจะใช้สื่อมวลชนอย่างไร ในการตามกระแสข่าว

จากบทบาทสำคัญของสื่อมวลชน ในการทำหน้าที่รายงานข่าวในสังคมปัจจุบันจะเห็นได้ว่า ปรากฏการณ์ที่พบทุกวันนี้คือ สื่อมวลชนจะทำการคัดเลือกข่าวสู่ประชาชน ในขณะเดียวกัน ประชาชนผู้รับข่าวจะมีลักษณะกระตือรือร้น มีบทบาทในการแสวงหา หลีกเลี้ยง หรือทำการเลือกสรรที่จะเปิดรับ เลือกบริโภคข่าวต่าง ๆ ตามความพึงพอใจของตนเอง ในขณะเดียวกัน ผู้รับสารบางกลุ่มก็มีลักษณะ เป็นผู้ถูกกระทำ ในการเปิดรับข่าวจากสื่อมวลชนได้เช่นกัน นั่นคือเป็นลักษณะของการกระทำระหว่างกันของสื่อมวลชนกับผู้รับสารอันเป็นคนในสังคม ซึ่งในขณะนี้พบว่าสื่อมวลชนต่างก็ทำการแข่งขันและให้ความสำคัญกับการเสนอข่าวสูงขึ้น โดยการสร้างความหลากหลาย แปลกใหม่ทั้งปริมาณและคุณภาพของเนื้อหาสาระ อีกทั้งขยายพื้นที่ครอบคลุมทั่วทุกภูมิภาคมากขึ้น ประกอบกับมีเทคโนโลยีทางการสื่อสารที่ก้าวหน้ากว่าเดิม การพัฒนาการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนเพียงอย่างเดียว คงไม่ได้ทำให้การสื่อสารประสบความสำเร็จได้ หากขาดความเข้าใจเกี่ยวกับผู้รับสารสื่อมวลชน ซึ่งเป็นหนึ่งในผู้กำหนดจุดมุ่งหมายให้แก่สื่อมวลชน นอกเหนือจากสังคมและผู้ประกอบการ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาปัญหาจากมุมมองที่ว่า ผู้รับสารนั้นได้ทำอะไรกับสื่อบ้าง เพราะเป็นการยากที่สื่อมวลชนจะสามารถคาดเดาได้ ทั้งที่สื่อมวลชนต้องเสนอข่าวให้ตรงกับความต้องการอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ ฉะนั้นส่วนหนึ่งสื่อมวลชนต้องรู้จักเรียนรู้จากประชาชน

ในอดีตจะเห็นได้ว่า ผู้คนในสังคมจะทำการติดตามข่าวสาร สาระ ในเรื่องต่าง ๆ จากสื่อบุคคลเป็นหลักใหญ่ และเป็นช่องทางเดียวที่สามารถกระทำได้ หากแต่ต่อมาเมื่อมีสื่อมวลชนเกิดขึ้นซึ่งถือได้ว่าเป็นทางเลือกใหม่ สื่อมวลชนก็ได้เริ่มเข้ามาทำหน้าที่ในการนำเสนอข่าวสาร สาระต่าง ๆ ฯลฯ อีกมากมาย อีกทั้งมีบทบาทมากขึ้นในชีวิตประจำวันของเรา ทั้งนี้เพื่อสร้างความเข้าใจในสถานการณ์ของสังคม ทำให้รับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ได้สะดวกและรวดเร็วขึ้น นั่นคือ คนอื่นเป็นผู้รับสารซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบการสื่อสารมวลชน ได้ใช้สื่อมวลชนในการตามกระแสข่าวรอบตัว ดังนั้นความสัมพันธ์ของสื่อมวลชนกับผู้รับสารในสังคมที่ต่างพึ่งพากันอยู่เช่นนี้ จึงเป็นเรื่องที่น่าศึกษาถึงผู้รับสารว่า จะใช้สื่อมวลชนอย่างไรในการตามกระแสข่าวต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ผู้รับสารมีวิธีเลือกรับข่าวสารอย่างไร ท่ามกลางสังคมที่มี

ข่าวสารมากขึ้น การศึกษาดังกล่าวนี้อาจจะเป็นประโยชน์เพื่อการเตรียมการโดยสร้างความเข้าใจ จากข้อเท็จจริงที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับผู้รับสารในสังคมปัจจุบันที่คาดว่าจะเป็นสังคมข่าวสาร (Information Society) ในอนาคต

สำหรับการวิจัยที่ผ่านมา เช่น พรทิพย์ เย็นจะบก (2527) ชลลดา วงศ์วิชัย (2526) สุเมธ ภิญโญสินท (2523) ได้ศึกษาเกี่ยวกับผู้รับสารโดยใช้วิธีการวิจัยในเชิงปริมาณ ด้วยการ ใช้สถิติวิเคราะห์ถึงพฤติกรรมการรับข่าวสาร และยึดหลักปัจจัยคุณลักษณะประชากร ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ การศึกษา ฯลฯ เป็นตัวแปรสำคัญในการอธิบายพฤติกรรมการรับข่าวสาร เท่านั้น

ในการศึกษาเรื่องการตามกระแสข่าว ณ หมู่บ้านบ่อสร้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัด เชียงใหม่ ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการตามกระแสข่าวของชาวบ้าน บ่อสร้าง ซึ่งเป็นหมู่บ้านแบบอย่างการพัฒนาเป็นสังคมอุตสาหกรรมพื้นบ้านที่สามารถพึ่งตัวเองได้ และผสมผสานความเป็นสังคมชนบทและเมืองเข้าด้วยกัน นอกจากนี้ยังได้มีการติดต่อสื่อสารที่มี การเข้าถึงของสื่อมวลชน ไม่ได้แตกต่างไปจากอำเภอเมือง ประกอบกับผู้วิจัยเป็นคนจังหวัด เชียงใหม่ สามารถพูดภาษาท้องถิ่นภาคเหนือได้และมารดาของผู้วิจัยได้รู้จักสนิทสนมกับคนใน หมู่บ้านเป็นอย่างดี ทำให้ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย อีกทั้งเข้าถึงการศึกษาได้ต่อเนื่อง อย่างไม่มีปัญหา และตามเก็บข้อมูลได้ตลอดเวลา ดังนั้น จึงได้ทดลองศึกษาโดยการวิจัยเชิง คุณภาพ เพื่อหาความรู้ใหม่อันเป็นการพยายามหาคำตอบในการศึกษารั้งนี้ ซึ่งเหมาะสมมากกว่า การใช้สถิติเพื่อทดสอบตัวแปรใด ๆ ด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ

อนึ่ง ในการศึกษาวิจัยเรื่องการตามกระแสข่าวของชาวบ้านบ่อสร้างนั้น ไม่ได้หมายความว่า จะเลือกศึกษาเฉพาะตัวผู้รับสารเท่านั้น เพราะการรับสารจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีระบบ ของการสื่อสารเกิดขึ้น ดังนั้นจึงต้องศึกษาถึงระบบการสื่อสารมวลชนในหมู่บ้านบ่อสร้าง เพื่อให้ การศึกษาสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดการตก field ในการวิจัย เพราะเรื่องที่เป็น การศึกษาการสื่อสารนั้น ต้องสามารถชี้ระบุได้ว่าเป็น "เหตุการณ์ทางการสื่อสาร (Communication event) ซึ่งอาจประกอบด้วยเหตุการณ์ย่อย ๆ ของการสื่อสาร รวมถึงการกระทำและ

อาการแสดงทางการสื่อสารที่ประกอบด้วย ผู้ส่ง สาร สารระ ช่องทางการสื่อสาร ผู้รับสาร และบริบทของการสื่อสารภายใต้เงื่อนไขของกาลเทศะต่าง ๆ " (ศิริชัย ศิริกายะ, 2531)

ฉะนั้น ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงได้ตั้งปัญหาของการวิจัยว่า ผู้รับสารสื่อมวลชนได้แก่ ชาวบ้านหม่อสร้าง มีการติดตามกระแสข่าวจากสื่อมวลชนอย่างไร

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อทราบถึงระบบการสื่อสารของหมู่บ้านหม่อสร้าง
2. เพื่อเข้าใจกระบวนการตามกระแสข่าวของชาวบ้านหม่อสร้าง

ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะทำการศึกษาเฉพาะกรณีการตามกระแสข่าวจากสื่อมวลชนของคนในหมู่บ้านหม่อสร้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นชุมชนที่มีลักษณะร่วมระหว่างสังคมชนบท และสังคมเมืองอีกทั้งมีการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพจากเกษตรกรรมมาเป็นอุตสาหกรรมพื้นบ้าน โดยทำการศึกษาในช่วงระยะเวลาเดือนมีนาคม ถึง กันยายน พ.ศ. 2533 เท่านั้น

ข้อตกลงเบื้องต้น

คนต้องมีการเปิดรับข่าวสาร

ตั้งนัยสรุปเป็นข้อสันนิษฐาน (Proposition) ในการวิจัยได้ว่า

สื่อสารมวลชนเริ่มเข้ามาแทนที่การสื่อสารในหมู่บ้าน เมื่อสังคมได้เปลี่ยนจากการยึดอาชีพเกษตรกรรมไปสู่การประกอบอาชีพทางอุตสาหกรรม

การตามข่าวของชาวบ้านเกิดขึ้นจากเหตุการณ์หรือสถานการณ์เป็นตัวกำหนด หรือแม้ไม่มีสถานการณ์คนก็ยังตามข่าวเพราะความเคยชินจากการใช้สื่อมวลชนในการเปิดรับข่าว

นิยามศัพท์

- การสื่อสาร** หมายถึง กระบวนการซึ่งสารถูกส่งจากผู้ส่งสาร ไปยังผู้รับสาร
- สื่อมวลชน** หมายถึง สื่อที่สามารถนำสารจากผู้ส่งสาร ไปยังผู้รับสาร ซึ่งประกอบด้วยคนจำนวนมาก ได้อย่างรวดเร็ว ภายในเวลาเดียวกัน หรือในเวลาใกล้เคียงกัน สื่อมวลชนดังกล่าวได้แก่ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง นิตยสาร ภาพยนตร์ เป็นต้น
- ข่าว** หมายถึง สารที่ผู้รับ สารดังกล่าวอาจจะเสนออยู่ในรูปแบบใดๆ ก็ได้ เช่น รายการข่าวที่เสนอในสื่อต่าง ๆ อาทิ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ หรือสารที่อยู่ในนิตยสาร สารที่แฝงอยู่ในละคร หรือในเพลง ฯลฯ ที่ไม่ได้จำกัดรูปแบบของการนำเสนอ
- กระแสข่าว** หมายถึง สารที่มีความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง ที่มีมาถึงผู้รับสาร
- ข่าวกระแสใน** หมายถึง สารเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยเกี่ยวกับคนในหมู่บ้าน ในระดับครอบครัวหรือระดับหมู่บ้าน
- ข่าวกระแสนอก** หมายถึง สารเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นหรือเกี่ยวกับเรื่องส่วนรวม ในระดับสังคมหรือระดับประเทศ ซึ่งสารดังกล่าวจะอยู่ไกลตัวกว่า หรือนอกสังคมของชาวบ้าน ในหมู่บ้านที่อาศัยอยู่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เข้าใจระบบการสื่อสารภายในหมู่บ้านไทย ที่มีลักษณะผสมทางด้านอาชีพระหว่างเกษตรกรรมกับอุตสาหกรรม
2. พัฒนาความรู้เกี่ยวกับผู้รับสารในเรื่องของการตามข่าวในหมู่บ้าน
3. จากข้อมูลดังกล่าวเป็นประโยชน์ในการนำมาใช้เพื่อการถ่ายทอดข่าวสารในเรื่องต่าง ๆ ให้ได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพ